

QONUNGA XILOF RAVISHDA CHET ELGA CHIQUISH YOKI O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIGA KIRISH JINOYATI UCHUN JAVOBGARLIK HOLATINI KO'RIB CHIQUILISHNING AYRIM JIHATLARI

Melikulov Nurjov Latifovich

*O'zbekiston Respublikasi IIV Malaka oshirish instituti
Kasbiy tayyorgarlik fakulteti Maxsus fanlar sikli o'qituvchisi
Tel: 77 269 27 72*

Annotatsiya. *Qonunga xilof ravishda chet elga chiqish yoki O'zbekiston Respublikasiga kirish, O'zbekiston Respublikasining Jinoyat Kodeksida chet elga chiqish va O'zbekiston Respublikasiga kirish tartibini buzganlik uchun jinoiy javobgarlik haqida ma'lumot berilgan.*

АННОТАЦИЯ. *Уголовный кодекс Республики Узбекистан содержит информацию об уголовной ответственности за нарушение порядка выезда за границу или незаконного въезда в Республику Узбекистан.*

Annotation. *The Criminal Code of the Republic of Uzbekistan contains information on criminal liability for violating the procedure for leaving the country or illegally entering the Republic of Uzbekistan.*

Kalit so'zlar: *Chegarani yorib o'tish yo'li bilan, bir guruh shaxslar tomonidan oldindan til biriktirib, takroran yoki xavfli residivist tomonidan, chet elga chiqishi uchun maxsus kelishuv talab qilinadigan mansabdor shaxs tomonidan, O'zbekiston Respublikasiga kirish huquqi belgilangan tartibda cheklangan shaxs tomonidan.*

Ключевые слова: *Пересекая границу, группой лиц заранее, рецидивистом или опасным рецидивистом, должностным лицом, для поездки за границу которого требуется специальное согласие, лицом, право на въезд в Республику Узбекистан ограничено в соответствии с установленной процедурой.*

Keywords: *When crossing the border, in a group of persons in advance, by a repeat offender or a dangerous repeat offender, by an official whose travel abroad requires special consent, by a person whose right to enter the Republic of Uzbekistan is limited in accordance with the established procedure.*

Qonunga xilof ravishda davlat chegarasini kesib o'tish bilan bog'liq jinoyatlar zamonaviy jamiyatda dolzarb muammolardan biri hisoblanadi. Xususan, O'zbekiston Respublikasiga noqonuniy kirish yoki undan chiqish bilan bog'liq holatlar davlat xavfsizligi, jamoat tartibi hamda migratsiya siyosati bilan chambarchas bog'liqdir. Ushbu turdagi huquqbuzarliklar nafaqat milliy qonunchilik talablarining buzilishiga olib keladi, balki xalqaro huquq normalariga ham zid bo'lishi mumkin.

Shu munosabat bilan, mazkur jinoyat uchun javobgarlik masalalarini chuqur o'rganish, uning huquqiy asoslarini tahlil qilish hamda amaliyotda yuzaga kelayotgan muammoli jihatlarni aniqlash muhim ahamiyat kasb etadi. Ayniqsa, jinoyat tarkibi, subyektiv va

obyektiv tomonlari, javobgarlikni yengillashtiruvchi yoki og'irlashtiruvchi holatlar kabi masalalarni ko'rib chiqish ilmiy va amaliy nuqtai nazardan dolzarbdir.

Ushbu maqolada qonunga xilof ravishda chet elga chiqish yoki O'zbekiston Respublikasiga kirish jinoyati uchun javobgarlik holatlarini ko'rib chiqishning ayrim jihatlari yoritilib beriladi.

O'zbekiston Respublikasi fuqarolarining xorijga chiqish tartibi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 26 dekabrda «O'zbekiston Respublikasi fuqarosining xorijga chiqish biometrik pasportini rasmiylashtirish va berish tizimini yaratish hamda O'zbekiston Respublikasi biometrik pasport tizimini modernizatsiya qilishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida»gi PQ-4079-son qarori bilan tasdiqlangan «O'zbekiston Respublikasi fuqarolarining xorijga chiqish tartibi to'g'risidagi nizomi» hamda xorijiy fuqarolarning va fuqaroligi bo'lmagan shaxslarning O'zbekiston Respublikasiga kelishlari, ketishlari va tranzit o'tishlari tartibi O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1996 yil 21 noyabrda «Xorijiy fuqarolarning va fuqaroligi bo'lmagan shaxslarning O'zbekiston Respublikasiga kelishlari, ketishlari, bu yerda bo'lishlari va tranzit o'tishlari tartibi to'g'risida»gi 408-son qarori bilan tasdiqlangan.

O'zbekiston Respublikasiga kirish, chiqish va davlat chegaralaridan o'tish bilan bog'liq munosabatlarni jinoyat-huquqiy qo'riqlashdan maqsad fuqarolarning ko'chib yurish erkinligi bilan bog'liq konstitutsiyaviy huquqlarini amalga oshirishlarini tartibga solish va yetarli sharoitlar yaratishdan iborat. Shu bilan birga, qonun chiqaruvchi davlat va jamiyat suvereniteti hamda xavfsizligini ta'minlash uchun respublikadan chiqish va unga kirish, davlat chegaralaridan o'tish tartibini belgilab bergan.

O'zbekiston Respublikasining Jinoyat Kodesida chet elga chiqish va O'zbekiston Respublikasiga kirish tartibini buzganlik uchun jinoiy javobgarlik belgilab berilgan.

Jumladan qonunga xilof ravishda chet elga chiqish yoki O'zbekiston Respublikasiga kirish (O'zbekiston Respublikasining Jinoyat Kodesining 223-moddasi).

Belgilangan tartibni buzib chet elga chiqish yoki O'zbekiston Respublikasiga kirish yoxud chegaradan o'tish — bazaviy hisoblash miqdorining ikki yuz baravaridan to'rt yuz baravarigacha miqdorda jarima yoki uch yildan besh yilgacha ozodlikni cheklash yoxud uch yildan besh yilgacha ozodlikdan mahrum qilish bilan jazolanadi.

O'sha harakatlar:

chegarani yorib o'tish yo'li bilan;

bir guruh shaxslar tomonidan oldindan til biriktirib;

takroran yoki xavfli residivist tomonidan;

chet elga chiqishi uchun maxsus kelishuv talab qilinadigan mansabdor shaxs tomonidan;

O'zbekiston Respublikasiga kirish huquqi belgilangan tartibda cheklangan shaxs tomonidan sodir etilgan bo'lsa, - besh yildan o'n yilgacha muddatga ozodlikdan mahrum qilish bilan jazolanadi.

O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasida nazarda tutilgan siyosiy boshpana huquqidan foydalanish uchun kirish hujjatlarini tegishli darajada rasmiylashtirmasdan

O'zbekiston Respublikasiga kelgan chet el fuqarolari va fuqaroligi bo'lmagan shaxslar javobgarlikdan ozod qilinadilar. Jinoyatning bevosita ob'ekti chet elga chiqish va O'zbekiston Respublikasiga kirishning qonunda belgilangan tartibi bilan bog'liq ijtimoiy munosabatlar hisoblanadi.

Shundan kelib chiqib, davlat chegarasiga tajovuz qilish - bu, avvalo, davlat hokimiyati va boshqaruv organlari faoliyatining bir me'yordagi tartibiga tajovuz qilish deb topiladi.

Jinoyat ob'ektiv tomondan qonunda belgilangan tartibni buzib, chet elga chiqish yoki O'zbekiston Respublikasiga kirishda ifodalanadi.

O'zbekiston Respublikasidan chiqish va unga kirish deganda, transport vositasi (avtomashina, kema, samolyot, velosiped, ot va boshqa mexanik hamda transportning boshqa turlari) yordamida davlat chegarasini kesib o'tish tushuniladi.

Davlat chetarasidan o'tish deganda, uni piyoda kesib o'tish tushuniladi.

Davlat chetarasini beltilantan tartibni buzgan holda kesib o'tish deganda, quyidagi harakatlardan birini sodir etish orqali o'tish tushuniladi: tartibni buzish orqali (masalan, ruxsat berilgan chegara punktlarini aylanib o'tish) yoki tegishli ruxsati bo'lmay turib kesib o'tish (masalan, chegaradan o'tish huquqini beruvchi haqiqiy hujjatlar bo'lmagan hollarda chegarani kesib o'tish).

Davlat chegarasini faqat g'ayriqonuniy kesib o'tish ijtimoiy xavfli deb topiladi va sharhlanayotgan moddaning tarkibini tashkil etadi.

Davlat chegarasini ruxsat punktlarini aylanib o'tib yoki ruxsat punktlaridan yoxud chegara tashqarisiga (O'zbekistondan) yoki O'zbekistonga kirib kelayotgan, turidan qat'i nazar (ya'ni havo, suv, yerda yuradigan transport va hokazo), transport vositasida belgilangan qoidalarni buzib kesib o'tishni davlat chegarasidan o'tish tartibini buzish deb hisoblash lozim.

Soxta, muddati o'tgan, boshqa shaxs nomiga rasmiylashtirilgan, noto'g'ri rasmiylashtirilgan hujjatlardan foydalangan holda davlat chegarasini kesib o'tish tetishli ruxsatnomasiz davlat chegarasini kesib o'tish deb topiladi. Masalan, Uzbekiston Respublikasi fuqarosi tomonidan unga chegaradan o'tishga ruxsat berilganligi haqida uning pasportiga tegishli yozuv kiritilmagan yoki soxta yozuvdan foydalangan holda chegaradan o'tish sharhlanayotgan modda bo'yicha kvalifikatsiya qilinishi lozim. Bunda aybdorning O'zbekiston Respublikasidan chiqishi yoki unga kirayotganligi ahamiyatga ega bo'lmaydi. Boshqacha aytganda, agar O'zbekiston Respublikasi fuqarosi belgilangan tartibni buzgan holda O'zbekiston Respublikasidan chiqqan bo'lsa, uning O'zbekiston Respublikasiga qaytib kirishi ham g'ayriqonuniy deb topilishi lozim.

Bunda shuni ham nazarda tutish lozimki, agar noqonuniy kirish yoki chiqish, shuningdek, chegarani kesib o'tish soxta hujjatlardan foydalangan holda amalga oshirilgan bo'lsa, u holda bu qilmish jinoyatlar majmui tariqasida JK 223- va 228-moddalari bo'yicha kvalifikatsiya qilinadi.

Aybdorning harakatlari agar u oxirgi zarurat holatida sodir etilgan bo'lsa jinoyat sifatida e'tirof etilmaydi.

Jinoyat davlat chegarasi kesib o'tilayotgan vaqtdan boshlab tugallangan hisoblanadi.

Quyidagilar davlat chegarasini kesib o'tish vaqti deb topiladi:

aybdor faktik jihatdan davlat chegarasini kesib o'tishi yoki o'tmasligidan qat'i nazar, davlat chegarasi orqali o'tkazish punktlari nazoratidan muvaffaqiyatli o'tish, masalan, samolyot uchishiga qadar shaxs tomonidan aeroport chegara nazoratidan o'tish tugallangan jinoyat deb topiladi. Xuddi shunday holatda, shaxs o'ziga bog'liq bo'lmagan holatlarga ko'ra chegara nazoratidan o'ta olmagan hollarda, uning harakatlari O'zbekiston hududiga g'ayriqonuniy kirish yoki undan chiqishga suiqasd qilish deb kvalifikatsiya qilinishi lozim;

davlat chegarasi orqali o'tkazishning belgilangan punktlaridan tashqarida davlat chegarasi chizig'i (tegishli yuza)ni faktik jihatdan kesib o'tish.

Jinoyat sub'ektiv tomondan to'g'ri kasd orqali sodir etiladi. Shaxs o'z harakatlarining g'ayriqonuniyligini biladi, ya'ni O'zbekiston Respublikasi hududini hujjatsiz, soxta hujjatlardan foydalangan holda yoxud tegishli ruxsatnomasiz kesib o'tayotganligini angelaydi va buni xohlaydi.

Sub'ektiv tomonning qo'shimcha belgilari - motiv va maqsad turlicha bo'lishi mumkin. Agar aybdor shaxs davlat chegarasidan o'tish qoidalarini O'zbekiston Respublikasiga qarshi jinoyat sodir etish (masalan, josuslik, qo'poruvchilik, terrorizm va boshqalar) maqsadida kesib o'tsa, u holda uning harakatlari jinoyatlar majmui bo'yicha kvalifikatsiya qilinishi lozim.

Mazkur jinoyat ehtiyotsizlik orqasida (masalan, mo'ljalni yo'qotish tufayli chegarani kesib o'tish) sodir etilganda jinoyiy javobgarlik kelib chiqmaydi. Davlat chegarasi majburiy ravishda kesib o'tilgan (masalan, tabiiy ofat, halokat va boshq.) hollarda ham qilmishda sharhlanayotgan jinoyat tarkibi mavjud bo'lmaydi.

16 yoshga to'lgan har qanday aqli raso jismoniy shaxs, jumladan, O'zbekiston Respublikasi fuqarosi, fuqaroligi bo'lmagan shaxs yoki chet el fuqarosi mazkur jinoyat sub'ekti bo'lishi mumkin.

Chet elga chiqish yoki g'ayriqonuniy ravishda O'zbekiston Respublikasiga kirish: chegarani yorib o'tish yo'li bilan;

bir guruh shaxslar tomonidan oldindan til biriktirib;

takroran yoki xavfli residivist tomonidan;

chet elga chiqishi uchun maxsus kelishuv talab qilinadigan mansabdor shaxs tomonidan;

O'zbekiston Respublikasiga kirish huquqi belgilangan tartibda cheklangan shaxs tomonidan sodir etilganida, aybdorning qilmishi O'zbekiston Respublikasi JK 223-moddasining 2-qismi bilan kvalifikatsiya qilinadi.

Xulosa va taklif o'rnida qo'yidagilarni keltirib o'tishimiz mumkin, qonunga xilof ravishda chet elga chiqish yoki O'zbekiston Respublikasiga kirish bilan bog'liq jinoyatlar davlat chegaralari daxlsizligini ta'minlash, milliy xavfsizlikni mustahkamlash hamda migratsiya jarayonlarini tartibga solishda muhim o'rin tutishini inobatga olgan holda, qonunga xilof ravishda chet elga chiqish yoki O'zbekiston Respublikasiga kirishning oldini olishga qaratilgan profilaktik chora-tadbirlarni kuchaytirish, fuqarolar o'rtasida huquqiy ong va huquqiy madaniyatni oshirish orqali bunday huquqbuzarliklarning kamayishiga erishish va

xalqaro tajribani o'rganish va uni milliy amaliyotga moslashtirish orqali samarali mexanizmlarni joriy etib borilishini.

ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasining Konstitusiyasi. – T: O'zbekiston, 2023.
2. O'zbekiston Respublikasining Jinoyat kodeksi. – T., 2021. – Lex.uz.
3. O'zbekiston Respublikasining Jinoyat-prosessual kodeksi. – T., 2021. – Lex.uz.
4. O'zbekiston Respublikasining Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeksi. – T., 2021. – Lex.uz.
5. O'zbekiston Respublikasining 2021 yil 4 iyundagi “O'zbekiston Respublikasida chet el fuqarolarining va fuqaroligi bo'lmagan shaxslarning huquqiy holati to'g'risida”gi O'RQ-692-son qonuni.
6. SH.M. Mirziyoev Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash – yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi. – T., “O'zbekiston”, 2017;
7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 26 dekabrda «O'zbekiston Respublikasi fuqarosining xorijga chiqish biometrik pasportini rasmiylashtirish va berish tizimini yaratish hamda O'zbekiston Respublikasi biometrik pasport tizimini modernizatsiya qilishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida»gi PQ-4079-son qarori
8. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1996 yil 21 noyabrda “Xorijiy fuqarolarning va fuqaroligi bo'lmagan shaxslarning o'zbekiston respublikasiga kelishlari, ketishlari, bu erda bo'lishlari va tranzit o'tishlari tartibi to'g'risida”gi 408-son qarori.